

Bergön, Urshults socken

Av Ingolf Berg, Lidingö
oktober 2018

Bergön ligger i sjön Åsnen - Julöfjorden, 9 km ÖSÖ om Västra Torsås kyrka. Ön har varit en mindre gård om 1/8-dels mantal och ingår i Åsnens Nationalpark som invigdes den 25 maj 2018. Under 1980-talet köptes ön in av staten.

Bergön har varit bebodd sedan 1700-talets senare hälft och det har bedrivits såväl jord- som skogsbruk där. På ön har det även funnits en mindre väderkvarn vilken med största sannolikhet haft stora likheter med den väderkvarn som nyligen restaurerats i det närbelägna Segersnäs i Urshults socken.

Lillesparre af Fylleryd köpte 1665-10-11 av sin svåger Erik Andersson Oxe Mjölknabben och Bergön, båda i Urshults socken. Under slutet av 1700-talet skedde bosättning och uppodling genom svedjebruk på Bergön. Bland ägarna återfinns självägande bönder och en f.d. riksdagsman från Hackekvarn i Urshults socken. En del brukade själva ön medan andra anlidade arrendatorer. Omsättningen var stor bland brukarna.

En snabb genomgång av husförhörslängderna gör gällande att finns brukaren Johan Samuelsson med hustru Gunhild samt sonen Anders född 1785 bosatta på ön. År är brukaren Johan Samuelsson med hustrun Gunhild samt sonen Anders fortsatt bosatta på ön. Går man fram till åren brukas jorden av Jon Nilsson och Britta Stefansdotter som då har 6 barn samt dräng o piga (med oäkta son). Mellan åren ägs ön av Nils Daniel Magnusson

En av brukarna på 1870-talet var gift med en faster till Gerda Berg (1885-1972) i Hagstad. Hon flyttade dit från torpet Sundet vid Sirköbron (kort roddavstånd) som hennes systers man Nils Peter Petersson arrenderade under 19 år¹. Systrarna kom från Vevik där deras far Sven Magnusson var rättare (född i Blädinge socken, tidigare även rättare i Lövhult Sibbargård och Diö Jernverk). Fastern Christina Svensdr, på Bergön blev inte mer än 35 år gammal, lämnade efter sig man och två små barn. Hon begravdes på Skatelövs gamla kyrkogård då det var enklare att ta sig dit sjöledes än till Urshults kyrka.

Ön förvärvades och totalavverkades under 1890-talet av dåvarande ägaren till Huleviks sågverk, civiling. Albrecht Qvistgaard. Från år 1873 till sin död 1922 innehade han den vackert belägna gården Hulevik i Västra Torsås socken, Kronobergs län. Som enskild företagare uppförde han i år 1880 ett sågverk och erhöll tillstånd att anlägga Huleviks hållplats å Karlshamn-Vislanda järnväg Under årens lopp tillkom bobinsvarveri, ångkvarn samt stol -och möbelfabrik. År 1903 ombildades träförädlingen till aktiebolag med Q. som verkställande direktör 1903-1908.

¹ De köpte därefter en gård i Odensjö Södregård, Skatelövs socken, som de behöll några år för att därefter förvärva Kalvshaga Björsagård i Kalvsviks socken där de dog.

I samband med avverkningen flyttade den siste brukaren från Bergön och huset användes därefter för friluftssändamål. Det uthyrdes även för permanentboende till en fabrikör och hans hustru på 1910-talet och sist en målare och hans syster med oäkta dotter fram till 1930-talet av disponenten G W Roman vid Olofströms Bruk som därefter blivit ägare av Bergön. Idag finns ingen byggnation kvar.

Enligt uppgift skall ön ha varit bosatt och markerna brukats ett par decennier in på 1900-talet varefter byggnaderna på ön övergavs en tid för att senare komma att iståndsättas som fritidsboende. Sannolikt härrör en hel del av de mer omfattande förändringar som utförts på boningshuset från tiden omkring talets mitt.

I modern tid har huset således varit fritidshus. Ladugården är riven. Det finns ett timrat uthus med källare under. På ön har det som nämnts stått en väderkvarn men bara kvarnhjulet ligger kvar som trädgårdsbord. Runt husen finns gamla inägomarker som till stor del idag är bevuxen med lövskog. I denna miljö kan man hitta nästan alla vilda svenska träd- och buskarter: ek, bok, avenbok, lind, alm, lönn, rönn, asp, björk, al, en, hagtorn, apel, slån, nypon. Men största andelen har ek. Resten av ön är mest bevuxen med naturskog av tall, gran och björkskog. Terrängen är kuperad och bitvis stenig/blockig och svårtilgänglig.

Bostadshuset har under årens lopp genomgått en rad förändringar i takt med att dess funktion skiftat från jordbruksändamål till fritidsbostad. Uthuset har av allt att döma bevarat mycket av sin ursprungliga karaktär då det fortsatt nyttjats som förrådsbyggnad. Den långsiktiga målsättningen är att iståndsätta husen så att de framgent skall kunna nyttjas för tillfällig uthyrning sommartid för föreningar samt eventuellt även för privatpersoner.

Källor:

- Kulturhistorisk inventering av "Bostadshus och uthus på Bergön i sjön Åsnen", av David Fuchs. Smålands museum rapport 2014 (21 sidor).
- Urshultskrönikan 1972, sid 49-53
- Landskapsarkeologerna, rapport 2014